

PRIROČNIK
ZA UČITELJE
(ZA UČENCE SREDNJIH ŠOL)

**Manipulacija
in
propaganda**

Vsebina

Povzetek projekta	3
Kako uporabljati ta priročnik in predstavitev	4
Opomba in cilji	5
Pridobljenje kompetence	6
Uvod v lekcijo	7
Manipulacija	8
Tehnike manipulacije	9
Zmanjševanje povpraševanja	10
Znan obraz	11
Sprememba teme	11
Večanje povpraševanja	12
Imitacija	13
Pomanjkanje	14
Rutina	14
Vpliv vira	15
Avdio primer	17
Video	18
Interpretacija - primer 1	19
Interpretacija - primer 2	21
Manipulacija fotografij	22
Video	24
Trenutni trendi	25
Propaganda - manipulacija v politiki	26
Kaj je cenzuriranje?	28
Stopnja svobode v svetu	29
Stanje svobode medijev po svetu	30
Konec	31
Seznam za branje	32
Delovni list	33
Viri in literatura	35

Povzetek projekta

Državlanske kompetence so ključnega pomena za aktivno politično udeležbo, ki je eden izmed glavnih elementov dobrega upravljanja in trajnostne demokracije. Zlasti v vzhodnem delu Podonavja politična udeležba stagnira. Še posebej zaskrbljujoči sta apatija in pomanjkanje političnega interesa na strani mlajše populacije. Poleg tega smo bili v zadnjih letih priča političnim dogajanjem, ki vodijo v poslabšanje demokratičnih standardov v mnogih delih regije. Ključni element državlanske kompetence je visoka stopnja medijske pismenosti. Ta je nujna za to, da so ljudje sposobni reflektirati družbene realnosti, s čimer postanejo odporni na negativne medijske pojave, kot so sovražni govor in lažne novice.

Glavni cilj projekta je izboljšati demokratično transnacionalno upravljanje z razvojem observatorija za medijsko pismenost, ki temelji na sodelovanju med različnimi ustreznimi deležniki. V mnogih državah Podonavja sta razvoj kompetenc, povetanih z medijsko pismenostjo in aktivnim državljanstvom, daleč za razvitejšimi deli Evrope. Ta observatorij bo služil kot mehanizem za povečanje medijske pismenosti in s tem za krepitev kompetenc državljanov, kar bo prispevalo k razvoju trajnostne demokracije. Glavne ciljne skupine so mladi in ljudje, ki z njimi delajo. Za krepitev medijske pismenosti bo observatorij zagotovil orodja, ki bodo na voljo tako mladim kot njihovim edukatorjem.

Projekt bo vzpostavil observatorij za medijsko pismenost, ki bo zagotovil instrumente za pregled medijskih vsebin, orodja za usposabljanje ter priporočila za nadgradnjo medijske pismenosti v povezavi z drugimi državljanskimi veščinami. V njegovem okviru bodo pripravljena orodja za krepitev zmogljivosti in usposabljanje, spletni vmesnik in policy-priporočila. Osrednje dejavnosti projekta so: kreiranje praks in širjenje informacij, razvoj učnega sistema, oblikovanje platform za spletno usposabljanje in pilotno testiranje.

Kako uporabljati priročnik in interaktivno predstavitev

Dragi učitelji,

pravkar ste prejeli priročnik, ki je zasnovan za vas in za vaše delo v razredu. Našli boste informacije o tem, kako delati s posameznimi diapozitivi, kaj je njihov glavni cilj in nekaj nasvetov za poučevanje za boljše razumevanje teme.

Priročnik vsebuje tudi seznam literature, zahvaljujoč kateri lahko pridobite ali razširite znanje, ki se nanaša predvsem na določeno temo predstavitve. Če je zaželeno, da učenci samostojno delajo s pomočjo prezentacije, jim zagotovite priročnik za učence (V tiskani ali digitalni obliki. Tam bodo našli vse informacije, ki jih potrebujejo za delo s predstavitvami in razumevanjem povedanega. Struktura priročnikov temelji na enaki osnovi in je zato podobna).

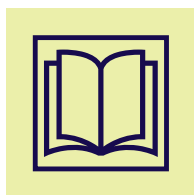
Če na diapozitivu v spodnjem levem kotu vidite ikono »i«, jo kliknite. Pod njo se nahajajo dodatne informacije ali primeri, ki vam bodo pomagali bolje razumeti temo. Nekateri diapozitivi imajo poleg gumba »i« tudi interaktivne elemente. Ti elementi so poudarjeni. Lahko gre za zvočni vzorec, video ali dodatne informacije.

V predstavitvi boste našli tudi ikono za zvok. Nekateri diapozitivi vsebujejo zvok. Po potrebi lahko kliknete ikono zvoka, da utišate ali ponovno aktivirate zvok. Kliknite puščico desno za naslednji diapozitiv. Če se želite vrnitinazaj, kliknite levo puščico. Če se želite vrniti na sam začetek predstavitve, kliknite na ikono hiše.

V tem priročniku boste našli Nasvete za poučevanje in učenje, ki so primerno orodje za interakcijo med učenci in učitelji, ki bodo nudili učinkovito podporo poučevanju. Nekateri nasveti so bolj kot zabavne igre za razred, ki naj bi pomagale razumeti učni načrt na bolj igriv način.

Besedilo je preprejeno z definicijami. Bodite pozorni tudi na zanimivosti.

Elementi v priročniku:

NASVETI ZA POUČEVANJE

ZANIMIVA DEJSTVA

DEFINICIJE

Opomba

Dolžina lekcije: 180 minut

Predvideni učni rezultati:

Učenci:

- ▶ z lastnimi besedami razložijo bistvo manipulacije in propagande v odnosu do demokracije
- ▶ analizirajo tehnike manipulacije in manipulativno obnašanje ocenijo namen manipulativnega obnašanja
- ▶ znajo oceniti vpliv medijev na javnost
- ▶ se zavedajo pomena svobode v svetu in svobode tiska v svetu
- ▶ se zavedajo in znajo s svojimi besedami razložiti koncept cenzure in avtocenzure

Pridobljene kompetence

Družbene in osebne kompetence

- ▶ Sposobnost konstruktivnega delovanja v demokratični družbi.

Kompetence reševanja problemov

- ▶ Učenec kritično interpretira pridobljeno znanje in ugotovitve ter jih preverja, najde argumente in dokaze za svojo trditev, oblikuje in zagovarja utemeljene zaključke.
- ▶ Učenec je odprt za uporabo različnih postopkov reševanja problemov, na problem gleda z različnih zornih kotov.

Sposobnost kritičnega razmišljanja

- ▶ Sposobnost izgradnje kritičnega razmišljanja.
- ▶ Sposobnost obvladovanja demokratičnih načel v medosebni komunikaciji, razvijanja sposobnosti razpravljanja o javnih zadevah, prepoznavanja manipulativnih strategij, zavzemanja lastnih stališč in kritičnega odnosa do družbenih vprašanj, argumentiranja dejstev (brez predsodkov), uporabe zgodovinskih argumentov v podporo pozitivnim državljskim stališčem.
- ▶ Učenčevo razumevanje ne izkrivlja razumevanja in razlage pravil, zakonov, običajev in norm.
- ▶ Učenec analizira mnenje druge osebe, preden zavzame stališče ali kritizira. Šele potem, ko najde močne argumente, poskuša učenec spremeniti mnenje ali dejanja o sebi in o drugih.
- ▶ Učenec prepozna in zna poimenovati področja vpliva medijev na človeka (medije razume kot dejavnike, ki vplivajo na mnenja, občutke, življenjski slog, vrednote in moralna prepričanja).

Kompetence percepcije avtorjev medijskih sporočil

- ▶ Učenec prepozna manipulativno komunikacijo v množičnih medijih in do nje zavzame kritičen odnos.

Državljske kompetence

- ▶ Učenec je pozoren na razmerje med mediji in svobodo govora v demokratičnih družbah in razume vidike tveganja tega odnosa.
- ▶ Učenec prepozna in zna poimenovati področja vpliva medijev na človeka (medije dojema kot dejavnike, ki vpliva na mnenja, moralna prepričanja).

Uvod v lekcijo

Učenci se v svojem življenju srečujejo z manipulativnim vedenjem. Pogosto ga ne znajo razlikovati ali se ga braniti. Manipulativno komuniciranje pa se pogosto uporablja pri predstavitvah politikov. Glede na to, da učenci že lahko vstopijo v javno življenje, smo to temo vključili tudi za to ciljno skupino.

Cilj te teme je učence seznaniti z namenom in tehnikami manipulacije ter jih izobraziti na področju prepoznavanja in dela s takšnimi sporočili v povezavi z aktivnim državljanstvom in trajnostno demokracijo.

Tehnike manipulacije se odražajo tudi v propagandi, zato je pozornost posvečena tudi temu konceptu.

Učenci se bodo seznanili s pojmom manipulacije in manipulativnimi tehnikami, ki jih uporabljamo. Izbrani so bili primeri, ki jih ciljna skupina najpogosteje srečuje v svojem okolju. V naslednjem delu lekcije bomo učence seznanili z vrstami manipulacije. Gre za različne vedenjske vzorce. Da bi učencem čim bolj razložili problem, smo se pripravili animiran videoposnetek z nazornimi primeri. Učenec naj si pogleda animiran videoposnetek, v katerem je razložena problematika v katerem bo spoznal različne vrste manipulacije. Na podlagi informacij iz videoposnetka bo učenec okrepil razumevanje, kako se manipulativne tehnike uporabljajo v praksi in jih bo s pomočjo primerov lažje identificiral.

Manipulacija se uporablja tudi v političnem okolju, zato je bil vključen avdio primer, v katerem se učenci lahko seznanijo s primerom politično vodene manipulacije. Okrepili bomo njihovo sposobnost dojetanja odnosa med mediji in svobodo govora ter pomen tiska za demokratične družbe, tako da bodo lažje razumeli vidike tveganja tega odnosa,

S pomočjo vizualnih elementov se učenci seznanijo z interpretacijo fotografij in spreminjanjem ter manipulacijo le teh.

V tej lekciji se ukvarjamo tudi s pojmom propagande in učence seznanjamo s primeri v katerih se pojavlja. Na koncu lekcije se dotaknemo tudi pojmov cenzura in samocenzura.

Manipulacija

Vprašajte učence:

Kako si predstavljate manipulacijo?

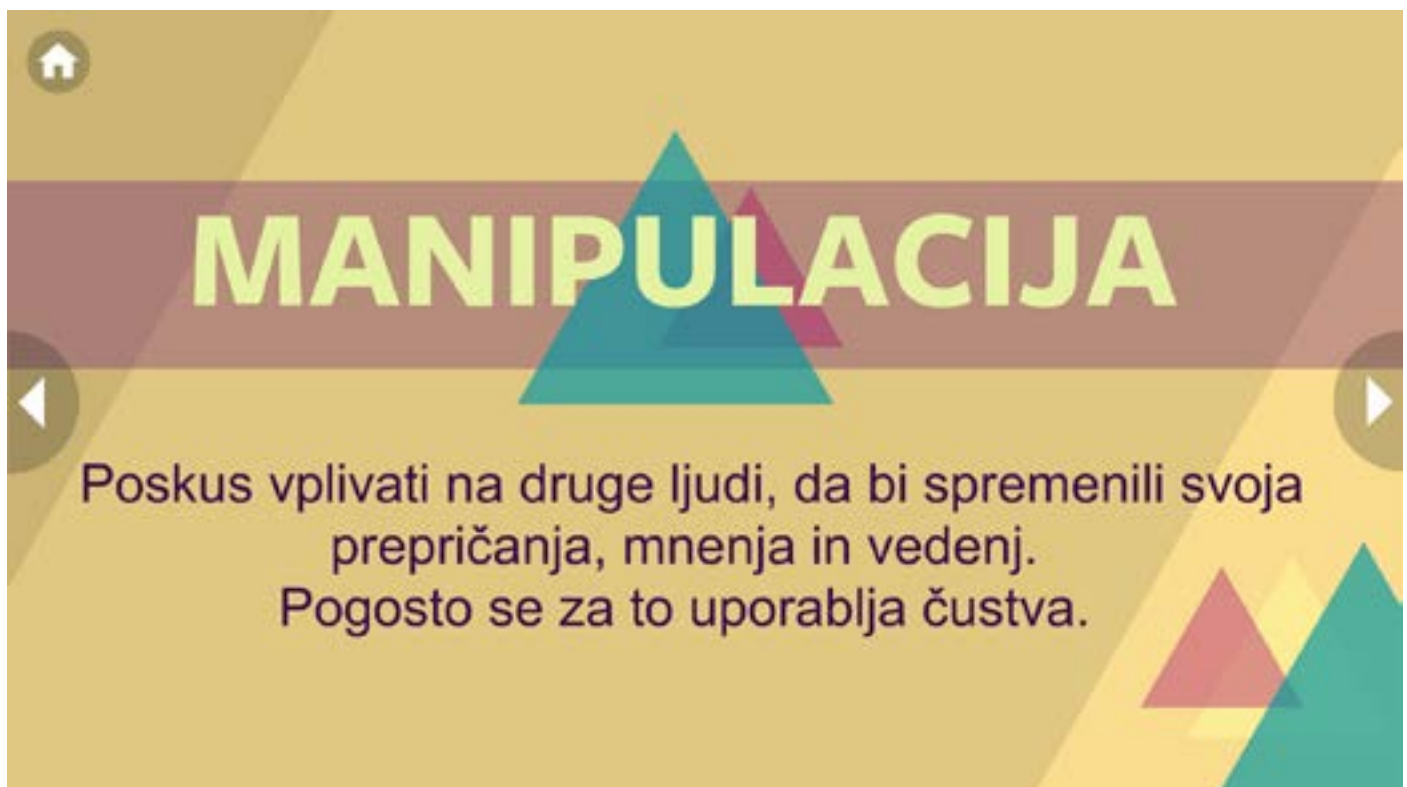
Vas je že kdo prepričal, da naredite nekaj ali sprejmete odločitev, ki je prvotno niste želeli?

Ste prepoznali, da ste bili zmanipulirani?

Vam je kdaj uspelo nekoga prepričati, da naredi, kar želite?

► Povejte primer.

Na tem diapozitivu si lahko preberete definicijo manipulacije.

Tehnike manipulacije

Obstaja veliko načinov, kako nekoga spodbuditi k temu, da naredi, kar želite. Izkušen manipulator lahko izbira med različnimi tehnikami, ki bodo najbolj učinkovito delovale na določeno osebo.

Kliknite na diapozitiv, da si preberete več o posebnih tehnikah manipulacije.

NASVET ZA POUČEVANJE (IDEJA ZA ZABAVNO IGRO)

Igranje vlog

Za igranje vlog uporabite manipulativne tehnike. Igranje vlog je tehnika, ki učencem omogoča, da se vživijo v obnašanje nekoga drugega. Tako lahko izkusijo situacije, ki jih običajno v življenju ne bi doživeli. Preizkušajo možnosti reševanja teh situacij in doživljajo občutke z vidika druge osebe.

Igranje vlog lahko pomaga pri sramežljivosti (učenec se ne obnaša kot on, ampak kot nekdo drug).

Različica je lahko igra, ki učencem ponuja možnost, da preizkusijo svoje vedenje (učenec se obnaša kot ponavadi) v izmišljeni situaciji. Igro je mogoče večkrat ponoviti in analizirati – omeniti morebitne pasti ali težave in tako učencu ponuditi različne poglede na reševanje problema, ne da bi bil za svoje vedenje sankcioniran.

NASVET ZA POUČEVANJE

Za pomoč pri delu v tem poglavju lahko uporabljate "delovni list", ki ga najdete na koncu dokumenta v poglavju "Aktivnosti".

Kot lahko vidite na diapozitivu, lahko miško premaknete na vsako tehniko in si preberete več podrobnosti. Izberite tiste, ki vas zanimajo, in klikajte enega za drugim. Pokazal se bo opis, ki vam bo pomagal razumeti tehniko. Na naslednjih diapozitivih boste videli opise enega za drugim. Počasi jih preberite, da jih boste dobro razumeli.

Tehnike v levem stolpcu: njihovi opisi se bodo pojavili v spodnjem delu diapozitiva.

Zmanjševanje zahtev

Manipulacijske tehnike

- zmanjševanje zahtev
- znan obraz
- menjava teme
- večanje zahtev
- imitacija
- pomanjkanje
- rutina
- učinek vira

Zmanjševanje zahtev: Oseba svoje želje ne izda takoj, ampak si zamisli zahtevnejšo željo, od katere potem svoje zahteve postopoma znižuje, dokler ne pride do tiste, ki jo je prvotno načrtovala. Tako se nam lahko zdi situacija ugodnejša, saj smo se pogajali in izognili prvi, "bolj zahtevni" želji.

Znan obraz

Manipulacijske tehnike

- zmanjševanje zahtev
- znan obraz
- menjava teme
- večanje zahtev
- imitacija
- pomanjkanje
- rutina
- učinek vira

Znan obraz: Bolj zaupamo nekomu, ki ga na nek način poznamo. Njegov obraz smo že večkrat videli, ime smo večkrat slišali ...

Sprememba teme

Manipulacijske tehnike

- zmanjševanje zahtev
- znan obraz
- menjava teme
- večanje zahtev
- imitacija
- pomanjkanje
- rutina
- učinek vira

Sprememba teme: S zamenjavo teme nas manipulator odvrne od teme, ki smo jo želeli prvotno obravnavati.

Večanje zahtev

Manipulacijske tehnike

- zmanjševanje zahtev
- znan obraz
- menjava teme
- večanje zahtev
- imitacija
- pomanjkanje
- rutina
- učinek vira

Večanje zahtev: Oseba najprej želi malenkost, h kateri postopoma dodaja še druge zahteve, ki so lahko navidezno povezane s prvotno zahtevo in so tako »del nje«.

Predelali ste prvi stolpec in lahko greste na naslednjega.

Morda ste nekatere izmed tehnik že osebno izkusili. Če ne, jih boste sedaj zagotovo lažje prepoznali.

Tehnike v desnem stolpcu: njihovi opisi se bodo pojavili v spodnjem delu diapozitiva.

Imitacija

Manipulacijske tehnike

- zmanjševanje zahtev
- znan obraz
- menjava teme
- večanje zahtev
- imitacija
- pomanjkanje
- rutina
- učinek vira

Imitacija: Ko ne vemo, kako se obnašati, posnemamo druge.

Dodali smo primer te tehnike, ker je v današnjem svetu precej pogost pojav. Posnemanje ljudi, ki nas na nek način navdušijo, se pogosto pojavlja. V primeru družbenih medijev naj vas ne zavede število sledilcev. Lahko so tudi plačani/kupljeni in je dejanska številka precej nižja.

Pomanjkanje

Manipulacijske tehnike

- zmanjševanje zahtev
- znan obraz
- menjava teme
- večanje zahtev
- imitacija
- pomanjkanje
- rutina
- učinek vira

Pomanjkanje: Ta tehnika prepričevanja se osredotoča na to, kaj bomo izgubili/zamudili, če ne izkoristimo ponudbe/izziva.

Rutina

Manipulacijske tehnike

- zmanjševanje zahtev
- znan obraz
- menjava teme
- večanje zahtev
- imitacija
- pomanjkanje
- rutina
- učinek vira

Rutina: Če imamo na izbiro veliko stvari, se odločimo za tisto, ki jo poznamo/smo nanjo navajeni. Razlog je lahko zaupanje, dobre izkušnje, nepoznavanje konkurence, ...

Vpliv vira

Manipulacijske tehnike

- zmanjševanje zahtev
- znan obraz
- menjava teme
- večanje zahtev
- imitacija
- pomanjkanje
- rutina
- učinek vira

Učinek vira: Če informacije dobimo od zaupanja vredne/spoštovane osebe, ali vira (medija), obstaja velika verjetnost, da bomo informaciji verjeli in nas bo prepričala. (Tudi videz je lahko zelo pomemben.)

Sedaj ste spoznali osem primerov tehnik manipulacije.

Ne pozabite tudi na gumb za informacije.

Manipulacijske tehnike

Obstaja veliko načinov, kako nekoga spodbuditi k temu, da naredi, kar želite. Izkušen manipulator lahko izbira med različnimi tehnikami, ki bodo najbolj učinkovito delovale na določeno osebo.

ZANIMIVO DEJSTVO

Obstaja še več vrst manipulacijskih tehnik.

Primeri nekaterih drugih tehnik so:

privlačnost, "good guy/bad guy" pristop, disonanca, tišina, sočutje, opravljanje, grešni kozel, avtoriteta, karizma, laganje, laskanje.

NASVET ZA POUČEVANJE

Z učenci se pogovorite o teh tehnikah, da ugotovite, ali jih razumejo, in skupaj navedite primere.

Avdio primer

Preizkusite svojo sposobnost zaznavanja besednih manipulacij.

Kliknite na radio in poslušajte vzorec. Poskusite ugotoviti, kaj govornik počne, kaj/ kako poskuša vplivati na druge.

Ne pozabite vključiti zvoka.

Zvočni posnetek besedne manipulacije s pomočjo tehnike spreminjanja teme

Napad na osebo

- dvomimo o kredibilnosti osebe namesto o kredibilnosti njenih argumentov

Po potrebi lahko uporabite tudi zapis pogovora iz avdio primera:

Novinar: *“Kaj pa pravite Američanom, ki so prestrašeni? Predvidevam da skoraj 200 mrtvih, 14.000 bolnih, milijoni, kot ste bili priča, ki so trenutno prestrašeni. Kaj pravite Američanom, ki vas trenutno gledajo in jih je strah?”*

Donald Trump: *„Pravim, da ste grozen novinar. To pravim. Mislim, da je to zelo grdo vprašanje in mislim, da je to zelo slab signal, ki ga dajete Američanom.. Američani iščejo odgovore in iščejo upanje, vi pa iščete senzacionalizem.“*

Po poslušanju zvočnega vzorca odgovorite na vprašanja:

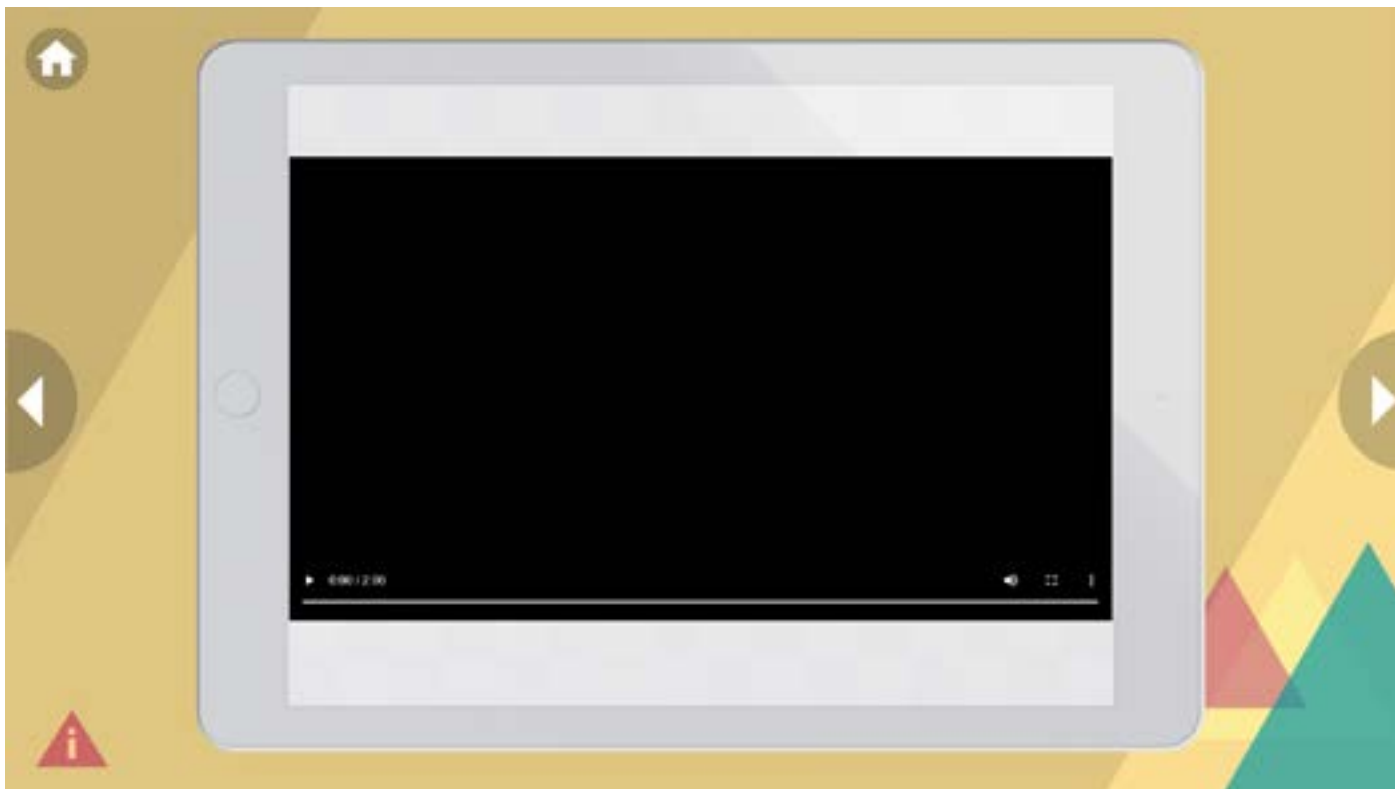
Kako bi poimenovali in opisali vrste manipulacij, ki se pojavljajo v primeru?

Katera skupina ljudi je pogosto omenjena?

Ali bodo vsi ljudje odgovor Donalda Trumpa zaznali na enak način? Zakaj?

Video

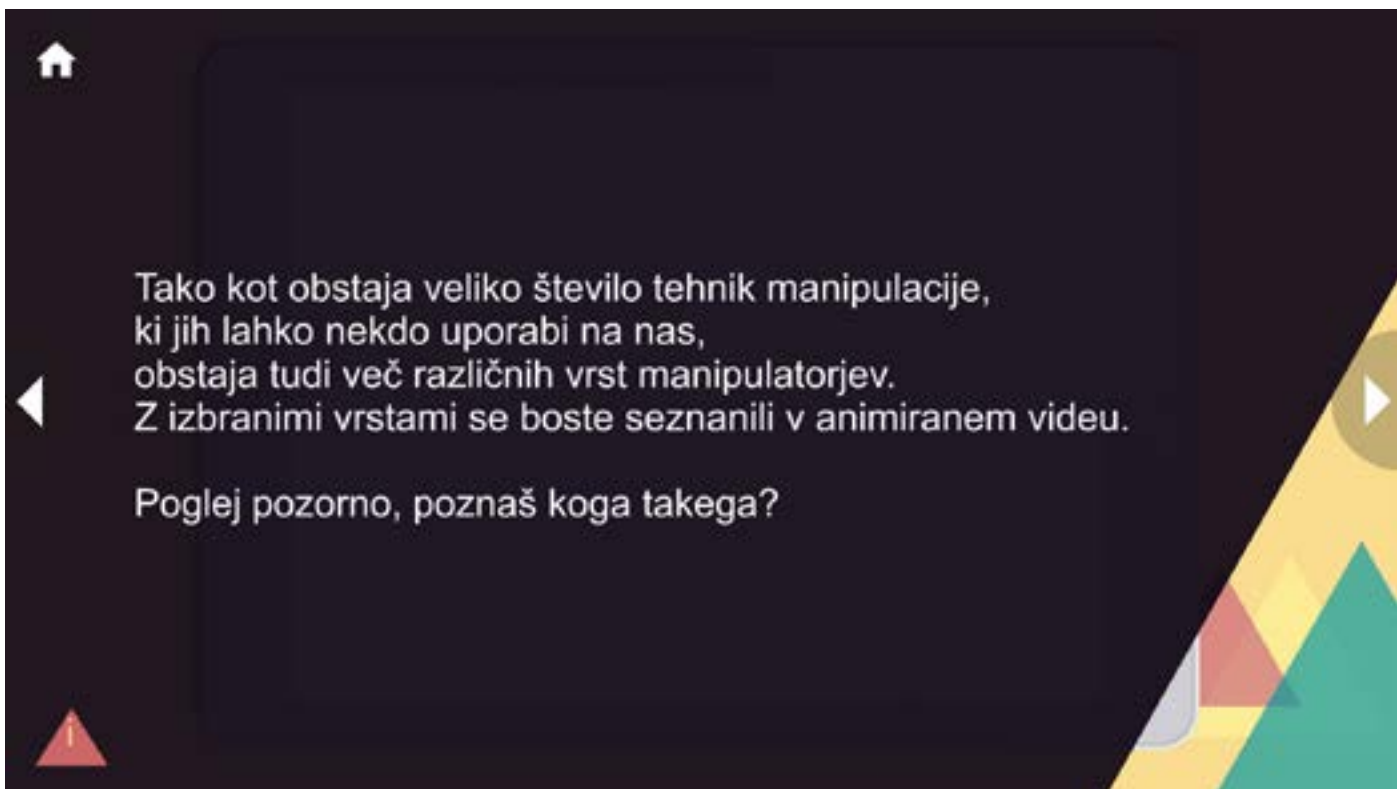
Tisti, ki manipulirajo z nami, se imenujejo **manipulatorji**. Običajno se to poimenovanje v priložnostnem pogovoru uporablja v negativnem pomenu. Poglej si posnetek. Pripravili smo štiri primere vrst manipulatorjev.

NASVET ZA POUČEVANJE

Z učenci se pogovorite o videoposnetku, da ugotovite, ali ga razumejo in ali so doživeli podobno situacijo. Učenci naj navedejo primere iz svojega življenja. Vnaprej razmislite, kako boste ravnali v situaciji, če bodo učenci navedli primere, povezane s sošolci/učitelji.

Pomislite ali ste v življenju kdaj srečali manipulatorja, navedite primere. Največ primer bi verjetno našli v internetnih člankih s politično tematiko. Poiščite primeren primer in ga poskusite analizirati. Kakšna tehnika je po vašem mnenju uporabljena?

S sošolcem lahko skupaj poiščete primeren primer.

Interpretacija - primer 1

Oglejte si fotografije na diapozitivu. Izmisлите si ustrezne naslove za vsako fotografijo.

NASVET ZA POUČEVANJE

Priložnost za delo s fotografijami: preden učencem pokažete ta diapozitiv, jim po skupinah dajte 3 vrste fotografij - desno, sredinsko in levo ločeno. Skupine ne smejo videti fotografij drugih. Vsaka skupina bo pripravila naslov za članek, kjer bi bila njihova fotografija lahko objavljena. Nato na glas povedo svoje ideje.

Jasno je, da bodo naslovi različni. Poudarite, da vse fotografije izvirajo iz iste osnove. Manipulacija fotografije pristransko vpliva na naše razumevanje. Ne pozabite, da tovrstno vedenje ni redek pojav v medijih.

Interpretacija

U.S. Marinci iz 15. enote marincev ekspedicijske enote nudijo iraškemu vojaku vodo v južnem Iraku, 21. Marec, 2003

Na **levi sliki** vidite vojaka/ujetnika v katerega je uperjena pištola.

Na **desni sliki** vidite vojaka/ujetnika, ki prejema pijačo.

Toda kaj je resnica?

Na **srednji sliki** je razvidno, da je pištola uperjena neposredno v ujetnika, ki hkrati dobiva pijačo.

Kakšno bi bilo vaše mnenje o vojakih (U.S. Marines), če bi v katerem koli mediju videli le levo sliko?

Poglejte si gumb z informacijami in ponovite definicijo besede interpretacija.

Ali imajo fotografije samo eno možno zgodbo?

Predstavljamte si, da se to zgodi z novicami v medijih.

Vsak novinar ali urednik si lahko zgodbo razlaga na svoj način: lahko izpustiti nekaj informacij, zamenja njihovo zaporedje, se osredotočiti na detajl, ki je lahko za druge nepomemben ... in nenadoma nastane veliko različic prvotne situacije.

Zato je dobro identificirati verodostojne vire – tiste, ki zagotavljajo preverjene in resnične informacije.

Ne moremo zagotoviti, da bo vse, kar boste izvedeli 100 % res, vendar lahko računamo na to, da bodo napake minimalne in kar je najbolj pomembno, nenamerne.

Interpretacija = razlaga posameznikovega razumevanja situacije/stvari/članka ...

Interpretacija - primer 2

Vprašajte učence:

Kako na vas vpliva leva slika?

Kakšen vtis bi dobili o situaciji, ki jo prikazuje?

Interpretacija

Kaj nam pokažejo mediji

Dejanska situacija

The image shows a comparison between two interpretations of a scene. On the left, a soldier in a grey uniform and a dark tactical vest is seen from behind, holding a wooden plate towards a young child in a blue shirt who looks distressed. The wall behind them is covered in graffiti. On the right, the same soldier is seen from a wider angle, holding the wooden plate and interacting with a group of children in a street. The children appear to be playing, and the soldier's posture is more relaxed. The background shows a street with graffiti and other people.

Gre za še en primer različne interpretacije.

Na levi sliki vidite vojaka in prestrašenega otroka/civilista.

Toda na desni sliki lahko vidite, da se vojak dejansko igra
igra z otroki. Zato gre na levi sliki za misinterpretacijo.

Manipulacija fotografij

Vprašajte učence:

Kdo je na sliki?

► Gumb za informacije podrobno razloži, kdo so ljudje na sliki in zakaj je bila oseba na desni čez nekaj časa izbrisana.

S kakšnim namenom so bile te slike spremenjene?

► Da bi vplivale vedenje posameznika/družbe.

Manipulacija fotografij

Nikolai Yezhov, na sliki desno od Stalina, je bil kasneje odstranjen iz te slike pri Moskovskem kanalu.

NASVET ZA POUČEVANJE

Učenci naj razmislijo o času nastanka te fotografije. Pogovorite se o tem, kakšne možnosti za obdelavo fotografij so obstajale včasih in kakšne obstajajo danes. Kaj vse je danes mogoče narediti s fotografijami?

Stalin je uporabljal veliko skupino retušerjev/manipulatorjev fotografij, da je izrezal svoje sovražnike iz dokumentarnih fotografij.

Eden takšnih izbrisov je bil Nikola Yezhov, tajni policijski uradnik, ki je nadzoroval Stalinove čistke.

Yezhov je nekaj časa deloval na Stalinovi desnici, zasliševal, obtoževal in odredil usmrtitve na tisoče funkcionarjev komunistične partije. Toda leta 1938 je Yezhov izgubil Stalinovo naklonjenost potem, ko ga je eden izrinil eden od njegovih namestnikov. Bil je obsojen, na skrivaj aretiran in usmrčen.

Stalinovi cenzorji so nato Yezhov-a odstranili iz fotografskih arhivov, vključno z odstranjevanjem iz fotografije, na kateri se je nasmehnil poleg svojega nekdanjega šefa, Stalina.

Retušerji so ga odstranili iz fotografije in prostor, kjer bi bil Yezhov zamenjali z vodo.

Mediji včasih spremenijo fotografije na način, ki najbolj ustreza njihovim namenom. Ali bolje rečeno, na način, ki bo bralca bolj spodbudil k ogledu in branju članka ali fotografije.

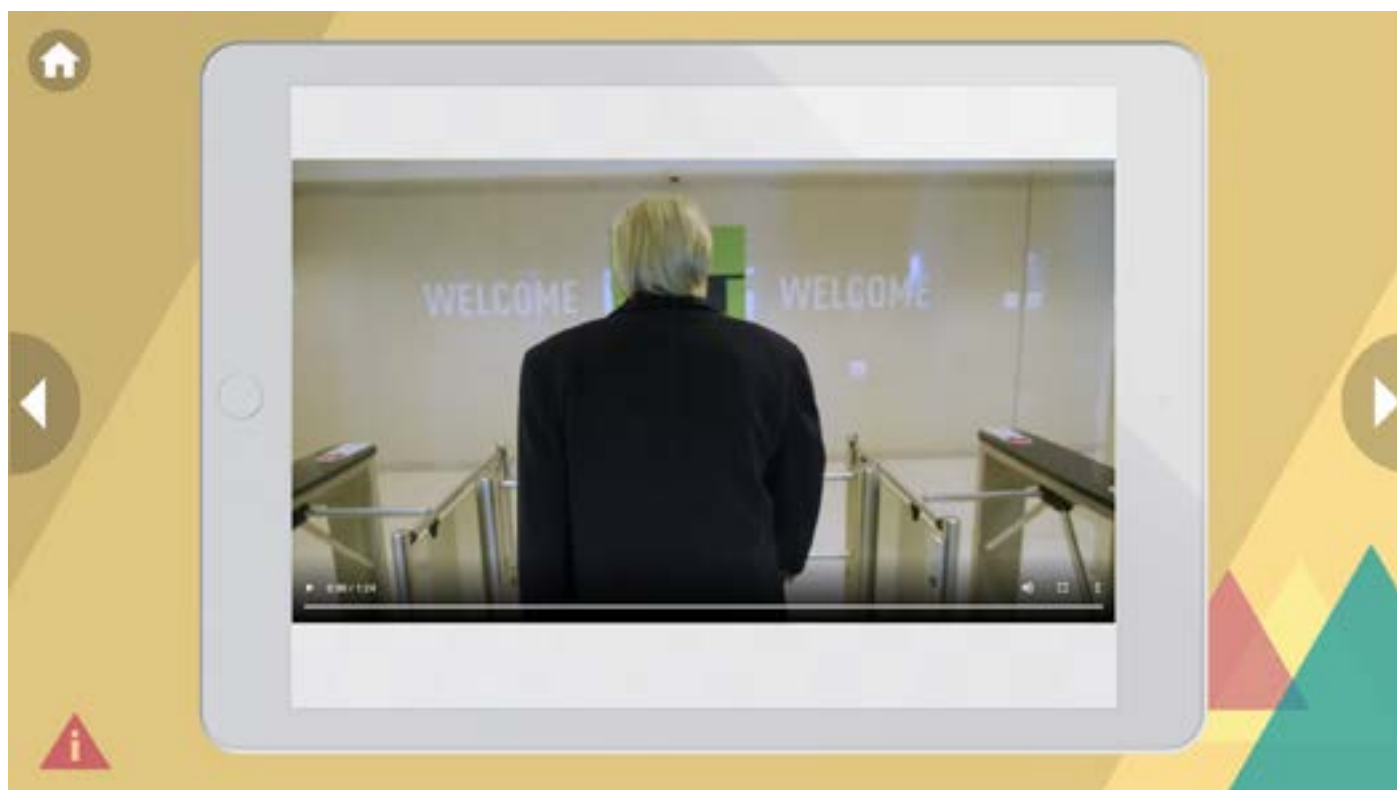
Včasih so članki opremljeni s fotografijami iz preverjenih virov, vendar morda izbrane fotografije ne sporočajo prave zgodbe. Zato morate članke in fotografije, ki jih preberete in si jih ogledate, gledati objektivno in jih kritično oceniti.

Če niste prepričani o verodostojnosti članka, lahko informacije poskušate preveriti v drugih medijih in tako preverite natančnost informacij.

Video

Oglejte si videoposnetek iz YouTubea. Poslušajte in pozorno glejte.

Je vse, kar vidite in slišite, res?

Pravkar ste si ogledali "deepfake" video.

Kaj pomeni "deepfake"?

► Kliknite na gumb za več informacij.

🏠 Pogledali ste primer "deepfake" videa.
"Deepfake" video, ki ga je izdala ruska televizijska mreža, ki je pod nadzorom države, v katerem se norčuje iz ameriškega predsednika Donalda Trumpa.

◀ Deepfake = video, ki izgleda kot resničen posnetek. Videoposnetki uporabljajo tehnologijo za polaganje besed v usta govorcev, ki jih nikoli niso izrekli (vsaj ne v takem kontekstu). Nastali videoposnetki so videti zelo resnični.

Deepfake nastane s pomočjo digitalne tehnologije. Profesionalna obdelava lahko naredi video zelo prepričljiv. Lahko je zlorabljen za širjenje stališč vplivnežev ali za to, da bi jim škodili. Obstaja tudi več aplikacij in spletnih mest, kjer lahko ustvarite svoje "deepfake" videoposnetke .

🏠

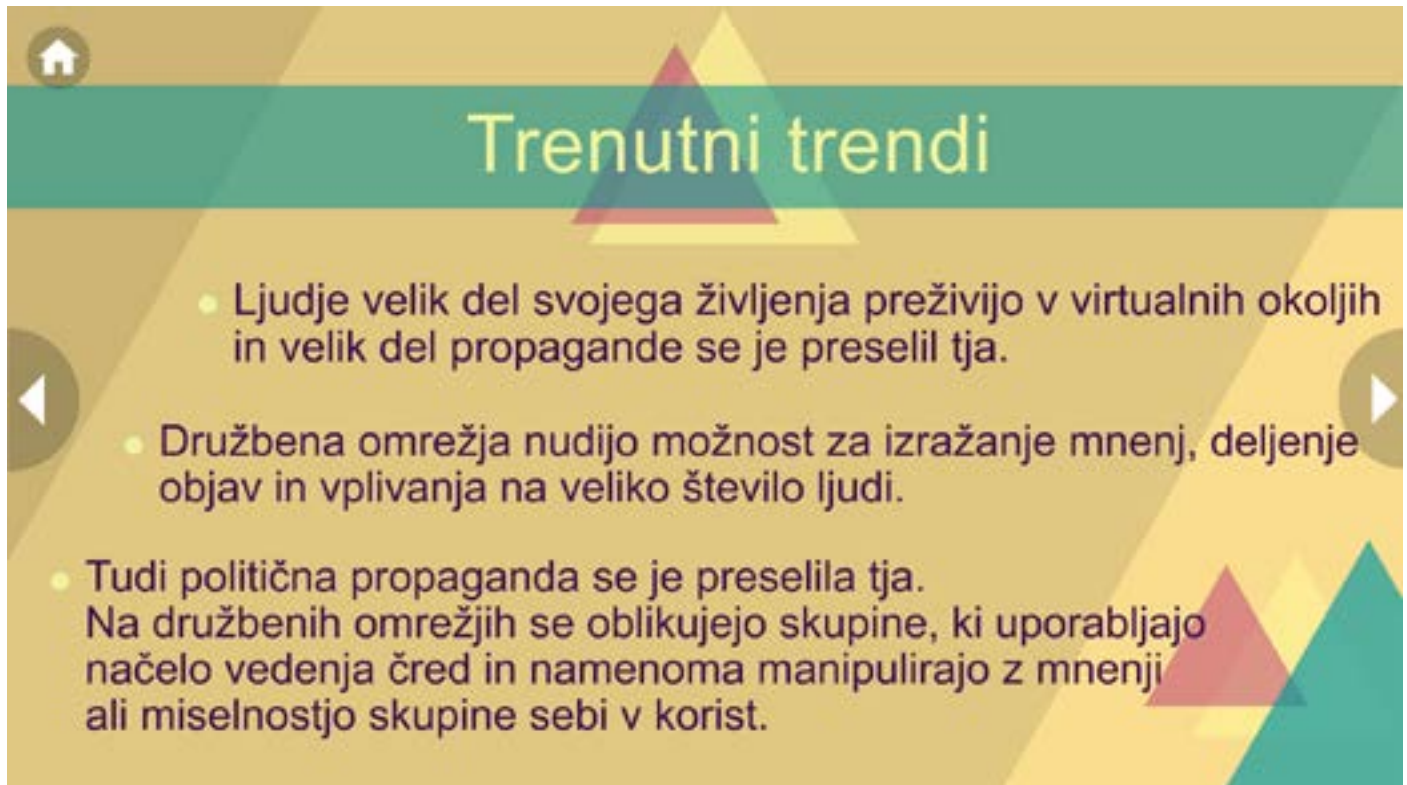
Pogovorite se z učenci:

Če ne bi bilo tega zapisano v videu, **bi vedeli, da gre za potegavščino/parodijo?**

Kako mislite, da bi drugi razumeli ta video? - vaši sošolci, vaši starši, vaši stari starši ... kako realistično delujeta oseba in njen glas na posnetku?

Kako bi preverili pristnost videoposnetka?

Current trend

The infographic features a title 'Trenutni trendi' in a green banner at the top. Below the banner, three bullet points are listed on a yellow background with geometric shapes. The text is in Slovenian. Navigation arrows are visible on the left and right sides.

Trenutni trendi

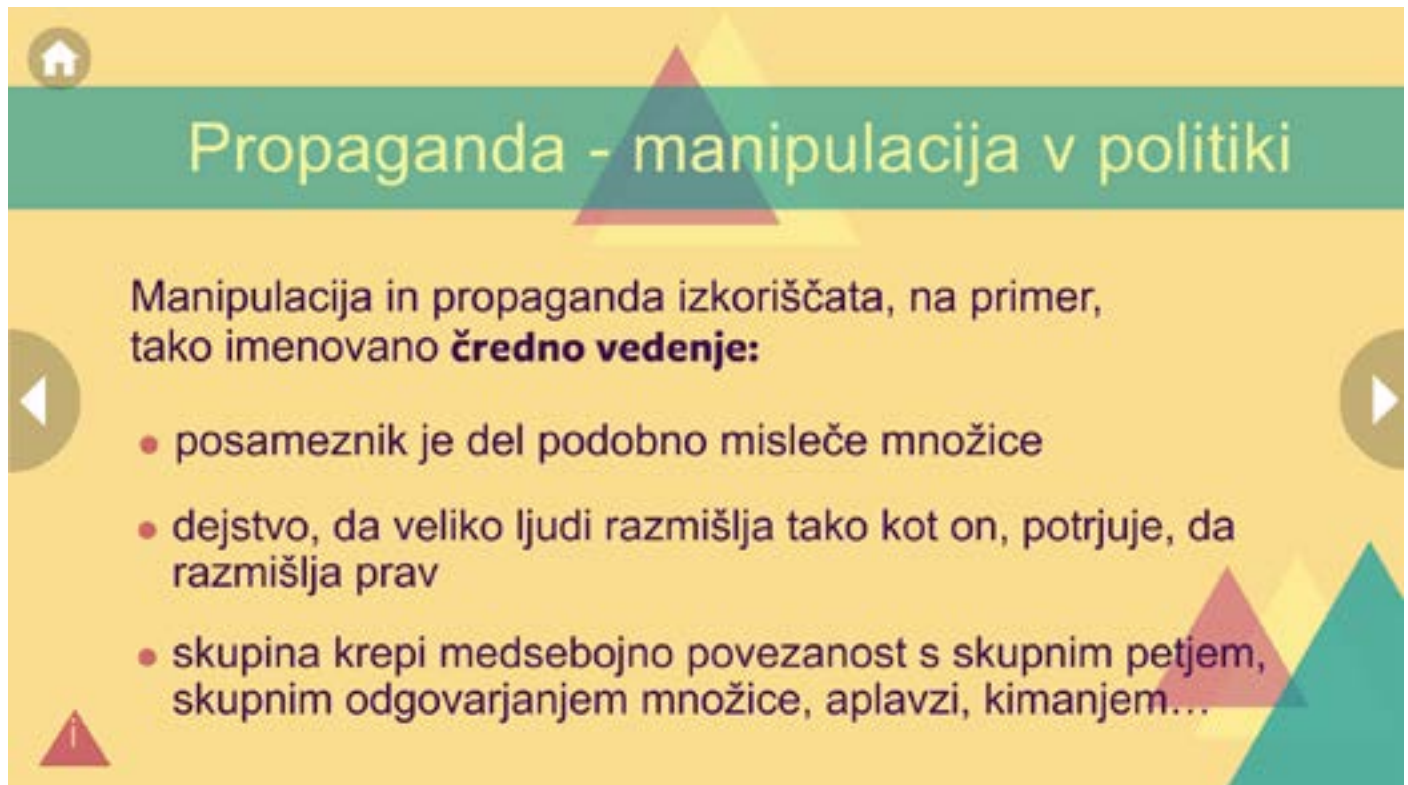
- Ljudje velik del svojega življenja preživijo v virtualnih okoljih in velik del propagande se je preselil tja.
- Družbena omrežja nudijo možnost za izražanje mnenj, deljenje objav in vplivanja na veliko število ljudi.
- Tudi politična propaganda se je preselila tja. Na družbenih omrežjih se oblikujejo skupine, ki uporabljajo načelo vedenja čred in namenoma manipulirajo z mnenji ali miselnostjo skupine sebi v korist.

Ko se svet spreminja, se spreminjajo tudi družbene navade. Dogajanje se premika iz ulic v virtualni svet.

Propaganda – manipulacija v politiki

Kaj je propaganda? Kje jo najpogosteje srečamo? Navedite primer.

▶ odgovor najdeš pod info gumbom

Propaganda - manipulacija v politiki

Manipulacija in propaganda izkoriščata, na primer, tako imenovano **čredno vedenje**:

- posameznik je del podobno misleče množice
- dejstvo, da veliko ljudi razmišlja tako kot on, potrjuje, da razmišlja prav
- skupina krepi medsebojno povezanost s skupnim petjem, skupnim odgovarjanjem množice, aplavzi, kimanjem...

Učinkovita strategija za manipulacijo in propagando je npr. tako imenovano **čredno vedenje** – posameznik je del podobno misleče množice, zato verjame v pravilnosti svojega razmišljanja (verjame, da dejstvo da enako počne veliko ljudi, potrjuje da imajo prav).

(Načini za krepitev občutka povezanosti: skupno petje, odgovarjanje na vprašanja z množico, aplavz, kimanje ...).

Propaganda = načrtno in namensko širjenje (neprimerne informacije so prikrite), da bi družbo (posameznike) prepričali, naj razmišljajo in delujejo na določen način.

Lahko se pojavlja v različnih oblikah (govori, besedila, plakati, pesmi, kipi, poštna znamke, zastave ...).

Pogosto je težko prepoznati meje propagande.

Vedno je obstajala in uporabljala elemente, ki napadajo naša čutila.

Pogoste oblike so bili plakati in propagandne pesmi.

Toda svet se iz ulic seli v digitalni svet in temu se prilagaja tudi oblika propagande.

Verjetno ste že slišali za izraz propagandna pesem. Vprašaj starše, če jih ob tem pride na misel kakšna pesem. Pogosto imajo take pesmi politično ozadje, njihov cilj pa je bil motivirati ljudi za nek namen.

Privlačna melodija, ritem, preprosta besedila, ponavljanje refrena ... to so značilnosti propagandnih pesmi.

Pesmi imajo številne prednosti, ki nam lahko zlezejo pod kožo, zato ni presenetljivo, da so ljudje in tudi cele skupine (tudi politične) s takimi pesmimi poskušali vplivati na družbo.

Skozi pesem lahko veliko izraziš. Toda ali bodo vsi razumeli, kaj skuša avtor ali pevec povedati poslušalcem?

V besedilih so se v preteklosti – tudi v drobnih namigih – skrivale tako propagandne fraze kot kritika družbe.

Nekatere pesmi so bile večkrat predvajane po radiu, druge pa so bile prepovedane (na Češkem na primer delo Marte Kubišove, Karla Kryla, Waldemarja Matuška in mnogih drugih).

Poskusite našteti primere, ki so se pojavljali v vaši državi.

TEACHING & LEARNING TIP

For the interpretation of a propaganda song, we recommend working with the song *My Putin* (singer Marhany May).
Original: *Машани – Мой Путин*

Kaj je cenzura?

Ali lahko vsak na svetu govori in piše, kar hoče?

Kakšno je stanje v naši državi? Ali obstaja cenzura/samocenzura?

Kaj je cenzura?

Je nadzor nad tem, kar se javno sporoča (npr. v medijih, svoboda samoizražanja), vsebina je omejena – najpogosteje s strani države, verske organizacije ali druge pomembne institucije ali posameznika.

Kaj je samocenzura?

Cenzura, ki jo izvaja avtor sam (na primer zaradi strahu pred tem, da njegovega besedila morda ne bi sprejeli nadrejeni / institucije, javnosti...) Avtor se sam izogiba vsebinam, mnenjem, oz. stališčem, ki bi lahko bila problematična.

Pri nas smo kar navajeni govoriti, kar hočemo. Ali enako velja tudi drugje po svetu?

Razmislite o tem in navedite primer, kje mislite, da velja enako in kje mislite, da je situacija slabša.

Pogovorite se s sošolci, ne bodite sramežljivi pri izražanju svojega mnenja.

Ne pozabite, da se svoboda enega človeka konča tam, kjer se začne svoboda drugega.

Vedno je treba spoštovati druge in veljavne zakone.

NASVET ZA POUČEVANJE

Za nadaljnje delo in poglobitev te teme priporočamo delo z gradivi **Novinarji brez meja** in njihov **svetovni indeks svobode tiska**.

Vprašanje za razpravo:

Ali v vaši državi obstaja cenzura/samocenzura? Ali lahko rečemo, kaj hočemo?

Omembe vredna je cenzura med drugo svetovno vojno (do žametne revolucije) in omejevanje svobode govora z veljavnimi zakoni.

Stopnja svobode v svetu

Na tem svetovnem zemljevidu vidite različne barve.
Modri odtenki predstavljajo večjo stopnjo svobode kot rdeči odtenki.

Bolj svetla je modra, tem bolj liberalna je država.
Toda ljudem v državah v rdečih odtenkih ni lahko.

V naši regiji smo kar vajeni reči kar želimo.
Je tako tudi drugje svetu? Premisli.

NASVET ZA POUČEVANJE

Vprašanje za razpravo:

Ali menite, da bi nekatere države morda želele vplivati na druge države?

Stanje svobode medijev v svetu

Svoboda tiska oziroma **svoboda medijev** je pravica do komuniciranja in izražanje prek različnih medijev, vključno s tiskanimi in elektronskimi mediji, zlasti objavljenimi materiali. Takšna svoboda pomeni, da se država ne vpliva na delovanje medijev.

Ohranjanje svobode tiska in medijev je mogoče doseči z zapisom v ustavo ali drugimi načini pravne zaščite in varnosti.

Leta 1993 so Združeni narodi 3. maj razglasili za **svetovni dan svobode tiska**. Teme svetovnega dneva svobode tiska leta 2015 so bile neodvisno in kakovostno novinarstvo, spol in mediji ter digitalna varnost za novinarje in njihove vire.

Mednarodna zaščita svobode tiska

Svoboda izražanja in obveščanja sta v več mednarodnih instrumentih, kot so **Splošna deklaracija o človekovih pravicah** (člen 19) in **Mednarodni pakt ZN o državljanskih in političnih pravicah** (člen 19) uveljavljeni kot človekove pravice. Poleg tega več mednarodnih organizacij zagotavlja redna poročila o svobodi medijev (na primer predstavnik OSCE za svobodo medijev). Učinkovita zaščita svobode tiska in svobode izražanja je zagotovljena zlasti v okviru Sveta Evrope v 10. členu Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP), ki se nanaša na svobodo izražanja.

NASVET ZA POUČEVANJE

Če učence zanima tematika svobode tiska in medijev, priporočamo ogled intervjujev s popotniki z območij z nizko stopnjo svobode (na primer: Severna Koreja).

Konec

Zaključek

Propaganda, manipulacije, potegavščine, lažne novice ... Vas začinja skrbeti, da nikoli ne boste izvedeli, kaj je prav in resnično?

BINGO - ravno to je glavni cilj tistih, ki sodelujejo pri poganjanju tega vrtiljaka. Preplaviti družbo z desetimi različnimi temi, na tisoče mnenj in besedil, ravno zato, da bi ljudje obupali in se nehali truditi, da bi izvedeli resnico.

Toda, če poskušamo izbrati preverjene vire in razvrstiti informacije, ki prihajajo do nas, smo na pravi poti, da prelisimo vse te poskuse.

Seznam za branje

Fehér Katalin. (2017). *DIGITALIZÁCIÓ ÉS ÚJ MÉDIA*. Akadémiai Kiadó. ISBN 978 963 05 9743 2.

Alvarová, A. (2019). *Průmysl lži. Propaganda, konspirace a dezinformační válka*. Abatros.

Ftorek, J. (2017). *Manipulace a propaganda na pozadí současné informační války*. Grada

Jugendschutz.net. *Achtung HINTERHALT! - Rechtsextreme manipulieren im Social Web mit Nachrichtenseiten*.

Web source: https://www.jugendschutz.net/fileadmin/download/pdf/Achtung_Hinterhalt_Bildschirmversion_01.pdf

Jugendschutz.net. *Laut. Stark. Online. Gegen Fake-News und Hass*.

Web source: https://www.jugendschutz.net/fileadmin/download/pdf/Achtung_Hinterhalt_Bildschirmversion_01.pdf

Klicksafe. (2021). *Vertraust du noch oder checkst du schon? Falschmeldungen und Verschwörungsideologien – was dahinter steckt und wie man sie aufdecken kann*.

Web source: https://www.klicksafe.de/fileadmin/media/documents/pdf/klicksafe_Materialien/Eltern_Allgemein/Desinformation_Broschu%CC%88re_klicksafe.pdf

Delovni list

Pri delu z diapozitivi o tehnikah manipulacije je priporočljiva uporaba tega delovnega lista. Natisnite list in izrežite/razdelite njegove posamezne dele. Vsaka skupina učencev mora obdelati (odigrati prizor), ki ponazarja specifično tehniko manipulacije. Ostali učenci imajo nalogo, da med naštetimi možnostmi uganijo, za katero tehniko gre. Skupina nato sošolcem predstavi, kaj so se o posamezni tehniki naučili iz svojega dela.

Manipulacijske tehnike

A) Spreminjanje teme

S spremembo teme nas manipulator odvrne teme, ki smo jo želeli obravnavati (npr. ker je ta tema za nas pomembna).

Obrambna tehnika: gramofonska tehnika - nadaljevanje pogovora o izbrani temi.

B) Znan obraz

Bolj zaupamo nekemu, ki ga na nek način poznamo. Njegov obraz smo že večkrat videli, ime smo že večkrat slišali ...

Uporaba v praksi: članki na internetu, v revijah, v tabloidih (celo zvezdniki tabloidom plačujejo za članke o sebi, ali poročajo o svoji lokaciji, da bi jih fotografirali in o njih pisali pisali), panoji ...

C) Imitacija

Ko ne vemo, kako se obnašati, posnemamo druge.

Primer: Ali bi na družbenih omrežjih raje spremljal osebo, ki ima 10 sledilcev ali tisto z 10.000 sledilci?

Bom za kosilo v tujem mestu izbral restavracijo, ki je prazna, ali tisto, kjer je polno ljudi? Ali bom kupil izdelek, ki ima eno (slabo) oceno ali tistega, ki ima več (dobrih) ocen?

D) Večanje zahtev

Oseba najprej želi malenkost, h kateri postopoma dodaja še druge zahteve, ki so lahko navidezno povezane s prvotno zahtevo in so tako »del nje«.

E) Zmanjševanje zahtev

Oseba svoje želje ne izda takoj, ampak si zamisli zahtevnejšo željo, od katere potem svoje zahteve postopoma manjša, dokler ne pride do tiste, ki jo je prvotno načrtovala.

Tako se nam lahko zdi situacija ugodnejša, saj smo se pogajali in izognili prvi "bolj zahtevni" želji.

F) Učinek vira informacij

Če informacije dobimo od zaupanja vredne/spoštovane osebe ali vira (medija), obstaja velika verjetnost, da bomo informaciji verjeli in nas bo prepričala. (Tudi videz je lahko zelo pomemben.)

G) Pomanjkanje

Ta tehnika prepričevanja se osredotoča na to, kaj bomo izgubili/zamudili, če ne izkoristi ponudbe/izziva.

H) Rutina

Če imamo na izbiro veliko stvari, se odločimo za tisto, ki jo poznamo/smo nanjo navajeni. Razlog je lahko zaupanje, dobre izkušnje, nepoznavanje konkurence...
Primer: V trgovini samodejno posežem po istem izdelku, kljub temu, da je na stranski polici boljši/cenejši/okusnejši izdelek. Naše avtomatizirano vedenje nam prepreči, da bi odkrili boljše izdelke, ker smo navajeni na »naš« izdelek.

Viri in literatura

Splet

2021 WORLD PRESS FREEDOM INDEX. *Gjar-po.sk* [online]. Paris: Reporters Without Borders, © 2016 (24 August 2021). Available: <https://rsf.org/en/ranking/2018>

ALGORITMY NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH: DOBRÝ SLUHA, ZLÝ PÁN. CO JSOU VLASTNĚ ZAČ? *Internetembezpecne.cz* [online]. Karlovy Vary: you connected, 2019 (1 June 2021). Available: <https://www.internetembezpecne.cz/algoritmy-na-socialnich-sitich-dobry-sluha-zly-pan-co-jsou-vlastne-zac/>

Braňte se manipulacím a dejte STOP využívání! *Lidoll.cz* [online]. Nedvědice: Špačková, © 2021 (4 May 2021). Available: <https://lidoll.cz/brante-se-manipulacim-a-dejte-stop-vyuzivani/>

Česko je ve svobodě tisku na 40. místě. „Verbální útoky politiků vyvolaly nedůvěru“. *Mam.cz* [online]. Praha: Marketing & Media je Forum Media, 2020 (10 May 2021). Available: <https://mam.cz/zpravy/2020-04/cesko-je-ve-svobode-tisku-na-40-miste-verbalni-utoky-politiku-vyvolaly-neduveru/>

Doporučené očekávané výstupy jako metodická podpora pro začleňování průřezových témat do švp a výuky. *Nuv.cz* [online]. Praha: NPI ČR, © 2011–2021 (28 April 2021). Available: <http://www.nuv.cz/vystupy/doporucene-ocekavane-vystupy-1>

How Photos Became a Weapon in Stalin's Great Purge. *history.com* [online], 2018 (30 June 2021). Available: <https://www.history.com/news/josef-stalin-great-purge-photo-retouching?fbclid=IwAR10OdpwemqamIje3gWUV8hs1RcL-7FCnSrtPnWVmFxoY1JdKviZyM3jWvU>

Jak odhalit manipulátora. *Lidoll.cz* [online]. Nedvědice: Špačková, © 2021 (8 June 2021). Available: <https://lidoll.cz/jak-odhalit-manipulatora/>

Komunikace je hra: Umění přesvědčit. *Ceskatelevize.cz* [online]. Praha: Česká televize, 2008 (30 June 2021). Available: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10169534357-komunikace-je-hra/208572231010011-umeni-presvedcit/>

Komunikační triky: jak rozpoznat manipulaci a umět se jí bránit. *Idnes.cz* [online]. Praha: MAFRA, 2016 (19 July 2021). Available: https://www.idnes.cz/finance/prace-a-podnikani/psycholog-jan-urban-jak-rozpoznat-manipulaci.A161201_162431_podnikani_sov

Manipulace. *Medicinman.cz* [online]. Praha: Medicinman, 2018 (31 May 2021). Available: <http://medicinman.cz/?p=metody/manipulace>

Míra svobody. *Atlas.mapy.cz* [online]. Praha: Seznam.cz, © 1996–2020 (15 April 2021). Available: <https://atlas.mapy.cz/?p=010000&s=1&id=mira-svobody&n=m&z=2.3&x=10.348&y=17.075&m=m>

People Are Posting Examples Of How Media Can Manipulate The Truth. *boredpanda.com* [online], 2019 (17 August 2021). Available: https://www.boredpanda.com/examples-media-truth-manipulation/?utm_source=google&utm_medium=organic&utm

Podpora pro výuku průřezových témat v základních školách. Digifolio. *rvp.cz* [online]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky, 2015 (22 June 2021). Available: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=70994&view=3251>

Propaganda – představení fenoménu. *Manipulatori.cz* [online]. Praha: Manipulátoři.cz, 2015 (20 July 2021). Available: <https://manipulatori.cz/propaganda-predstaveni-fenomenu/>

RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO GYMNÁZIA. *nuv.cz* [online], 2020 (10 May 2021). Available: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>

RÉTORIKA PROPAGANDY. *Bezfaulu.net* [online]. Brno: BURÝŠEK, 2019 (3 August 2021). Available: <https://bezfaulu.net/clanky/o-manipulaci/retorika-propagandy/>

Stock snímky, obrázky bez autorských poplatků, ilustrace a videa - *iStock* [online]. Calgary: Getty Images, © 2021 (24 August 2021). Available: <https://www.istockphoto.com>

UČEBNICE OBECNÉ PSYCHOLOGIE. *Gjar-po.sk* [online]. Prešov: Gymnázium Jána Adama Raymana, © 2013 (8 June 2021). Available: https://www.gjar-po.sk/~gajdos/psychologia/KNIHY/PLHAKOVA_A.---Ucebnice_obecne_psychologie.pdf

Umění manipulace s lidmi – využijte znalost manipulace ve svůj prospěch. *Businessanimals.cz* [online]. Praha: Business Animals, 2018 (29 July 2021). Available: <https://www.businessanimals.cz/umeni-manipulace-s-lidmi-vyuzijte-znalost-manipulace-ve-svuj-prospech/>

Une façon de voir les choses. *fondation-lamap.org* [online]. (13 September 2021). Available: https://www.fondation-lamap.org/sites/default/files/upload/media/minisites/projet_questcequelascience/fiches-C4-B3-S4-A2.pdf

YouTube

Donald Trump Takes Russian State TV Job in Deepfake Parody Video. In: *Youtube* [online]. 22.09.2020 (9 September 2021). Available: <https://www.youtube.com/watch?v=VZdC2bQVR0I> Kanál uživatele [On Demand News](#).

NBC NEWS. Trump Berates Peter Alexander Over Coronavirus Question: ‘You’re A Terrible Reporter’ | NBC News. In: *Youtube* [online]. 20.03.2020 (27 May 2021). Available: <https://www.youtube.com/watch?v=Qw0T9RK0GrA>